

**ეკონომიკური ანალიზის თეორიულ
მეთოდოლოგიური ასპექტები პროდუქციის
კონკურენტუნარიანობის შეფასებისას**

დარეჯან ჩხუბაძე

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი ეკონომიკაში,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასისტენტი პროფესორი

კონკრეტულ მსოფლიო ან დარგობრივ ბაზარზე დარგის მიერ გამოშვებული პროდუქციის ხარისხი, მისი კონკურენტუნარიანობის დონის განსაზღვრა წარმოადგენს მარკეტინგული საქმიანობის წარმატების უმნიშვნელოვანეს ამოცანას და შესაბამისად მუდმივად იყო ეკონომიკური ანალიზის კვლევის საგანი. მაგრამ თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სამომხმარებლო ბაზარზე აღნიშნული საკითხის მომხმარებლის თვალსაზრისით განხილვა, მას უფრო მეტ აქტუალურობას შესძენს. შესაბამისად მომხმარებლის ეფექტურობა ტოლია:

$$\Xi = \frac{P}{C} (1)$$

სადაც (Ξ) – მოხმარების ეფექტურობაა, (P) – ნაწარმის ჯამობრივი სასარგებლო ეფექტი და (C) – ე.წ. „მოხმარების ფასი” –ა.

კონკურენტუნარიანობა მოიცავს, გარდა ბაზრის გამოვლენილი მოთხოვნილებისა, სხვა ანალოგიური საქონლის თვისებებთან მიმართებაში ნაწარმის ხარისხობრივი და ეკონომიკური თვისებების, პარამეტრების (ტექნიკურ–ეკონომიკური, ტექნიკური, ნორმატიული და საპატენტო–სამართლებრივი) მთლიანობის კომპლექსურ

შეფასებას და მისი დონე გამოითვლება ფორმულით:

$$K_{\text{პროდ}} = \frac{K_{\text{შეს}}}{K_{\text{საბ}}} \quad (2)$$

სადაც $K_{\text{შეს}}$ და $K_{\text{საბ}}$ – შესაბამისად შესაფასებელი და საბაზისო პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის დონის რიცხვითი მნიშვნელობებია. პრაქტიკაში საქონლის კონკურენტუნარიანობის შეფასებისათვის გამოიყენება შემდეგი რაოდენობრივი მაჩვენებლები: ერთეული, ჯგუფური, ინტეგრალური. აღნიშნული მაჩვენებლების გამოყენებისათვის არსებობს დონის შეფასების დიფერენციალური, კომპლექსური და შერეული მეთოდები.

(2) ფორმულაში თითოეული დონე ხასიათდება განზოგადებული მაჩვენებლების მნიშვნელობით.

$$K = \prod_{i=1}^n m_i \cdot p_i \quad (3)$$

სადაც p_i – პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის i -ური მაჩვენებელია, m_i – იური მაჩვენებლის წონადობის კოეფიციენტი.

კონკურენტუნარიანობის დონის დასადგენად გამოიანგარიშება როგორც ერთეული, ისე განმაზოგადებელი საპარამეტრო მაჩვენებელი:

$$I_{\text{კ.პ}} = \sum_{i=1}^n a_i \cdot a_i \quad (4)$$

სადაც $I_{\text{კ.პ}}$ – არის შეფარდებითი ჯგუფური ტექნიკური მაჩვენებელი, a_i – არის i – ური პარამეტრის ერთეული საპარამეტრო მაჩვენებელი, a_i – იური არის პარამეტრის წონადობის კოეფიციენტი, n – განხილული პარამეტრის მაჩვენებელთა რაოდენობა.

საქონლის კონკურენტუნარიანობა ბაზარზე განისაზღვრება სხვადასხვა ფაქტორების ერთობლიობით. მწარმოებელი პირველ რიგში: 1. სარგებლობს ტექნიკური პარამეტრული ინდექსებით რანჟირებული სამომხმარებლო ეფექტის თვალსაზრისით, რომელიც მოდის დანახარჯის ერთეულში

$$K = \frac{I_{\text{კ.პ}}}{I_{\text{კ.პ.წ}}} \quad (5)$$

აჭარის რეგიონში გავრცელებული ციტრუსოვნების ნაყოფში ბიოაქტიური ნივთიერების შემადგენლობის სტრუქტურა ცხრ.1

კულტურა	ჯიშის დასახელება	ბიოაქტიური ნივთიერების შემცველობა						
		მშრალი ნივთიერ %	შაქარი %	მჟავა %	პექტინი %	პროტო პექტინი %	ვიტამინი c მგ / %	კაროტინი მგ / %
1	ლიმონი	მეიერი	3,5	3,4	0,21	3,1	34,8	0,31
		ქართული საადრეო	1,7	6,0	0,19	5,2	78,5	0,12
2	მანდარინი	უწიუ	6,17	0,98	0,24	4,4	34,0	0,05
3	ფორთოხალი	ვაშინგტონ ნაველი	7,37	0,94	0,29	4,6	56,6	0,05

აჭარის რეგიონში ციტრუსოვნათა ნაყოფებში ბიოაქტიური ნივთიერების შემცველობა და შეფასება 100 ბალიანი შკალით ცხრ.2

	შემცველობა				შეფასება ბალებში			
	მიწო საქარ-დები %	დიო საქარ-იდები %	პექტინი %	ვიტამინი c მგ / %	მიწო საქარიდები	დიო საქარიდები	პექტინი	ვიტამინი c
ფორთოხალი	4,6	3,5	0,6	60	18,4	35	16,2	24
ლიმონი	2,0	1,6	0,5	40	8,0	16	13,5	16,0
მანდარინი	3,6	4,5	0,4	38	14,4	45	10,8	15,2

2. ან ხშირად ანალიზისათვის გამოიყენება ნიმუში, რომელიც მყიდველთა შორის სარგებლობს მოთხოვნით. ნაწარმის (პროდუქციის) ხარისხის შეფარდებითი მაჩვენებლები გაიანგარიშება შემდეგი ფორმულებით:

$$I_I = \frac{P_{საან}}{P_{საბაზ}}, (6)$$

სადაც $P_{საან}$, $P_{საბაზ}$ – ხარისხის საკონტროლო და საბაზისო მნიშვნელობებია ნიმუშების და

$$I_{კონ} = \frac{U_{საან}}{U_{საბაზ}} (7)$$

სადაც $U_{საან}$ და $U_{საბაზ}$ – ფასია საკონტროლო და საბაზისო ნიმუშებისა.

შეფასებისას გამოიყენება ექსპერტული შეფასების მეთოდები (ჯგუფური ექსპერტები ან კვალიფიციური სპეციალისტების ექსპერტები). მთავარი პარამეტრების სიაში შეფასებისათვის ჩამოთვლილ მრავალ კონკურენტულ ნაწარმზე ქულების დასმით ფორმირდება განსაზღვრული ჯამი ინტეგრალური მაჩვენებელი. იგი გამოხატავს შესადარებელი ნაწარმის პარამეტრების გადახრას იდეალური (წარმოსახვითი) ნაწარმისაგან, რომელიც ითვლება საქონელთა განსაზღვრული სახეებისათვის ეტალონად ან საბაზო ნიმუშად. თუ $K > 1$ საქონელი აჭარბებს კონკურენტუნარიანობით; $K < 1$ საქონელი ჩამორჩება ნიმუშს; $K = 1$ საქონელი და ნიმუში იმყოფება ერთ დონეზე. ასევე გაანალიზებისას გამოიყენება სტანდარტიზაციის, როგორც ზონალური (რომელიც ზოგჯერ უფრო მკაცრია), ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციის ნორმები, რომელთა „უთანაბრობის“ შემთხვევაში (ჯგუფური ინდექსის) საქონელი არაკონკურენტუნარიანია.

ხარისხობრივი პარამეტრების შეფასების მიზნით ვისარგებლეთ ციტრუსოვანთა ნაყოფებში ფორმაწარმოქმნელი ნიშნების %-ი მნიშვნელობებით (იხ. ცხრ.1), ასევე ექსპერტული შეფასებით 100 ბალიანი შკალით გათვლილი შეფასებებით (იხ. ცხრ. 2) და მივანიჭეთ ქულები. (იხ. ცხრ. 3)

შესადარებლად ორიენტირი ავიღეთ უცხოეთიდან შემოტანილ

შენიშვნა: ცხრილები შედგენილია ბაზი-ის შესაბამისი წლის სამეცნიერო ანგარიშების მონაცემების მიხედვით.

ციტრუსოვნებზე (ფორთოხალი), მაგრამ ვინაიდან საანალიზო და საკონტროლო ნიმუშები არ იყვნენ ანალიზური-ექსპლოატაციის პირობებით და ეკონომიკური მაჩვენებლებით, საილუსტრაციოდ პროდუქცია ავიღეთ პირობით (პროდ. „1” და „2”).

(7) ფორმულის თანახმად გავიანგარიშეთ ტექნიკური პარამეტრების ინდექსები:

$$I_{\text{კონ}} = 0,80 : 1,0 = 0,80 \text{ (პროდ. „1”)}$$

$$I_{\text{კონ}} = 1,40 : 1,0 = 1,4 \text{ (პროდ. „2”)}.$$

ქულების მინიჭება ცხრ.3

	ბალები				საერთო ბალების ქულა
	გარეგნული სახე	გემო	სუნი	ფერი	
ნიმუში	5	5	5	4,9	19,9
პროდუქცია 1	3,9	4,1	4,7	4,6	17,3
პროდუქცია 2	3,9	4,1	3,9	4,4	16,3

შენიშვნა: ცხრილი შედგენილია ექსპერტული შეფასებით.

შესაბამისად გამოვთვალოთ კონკურენტუნარიანობის კოეფიციენტები (იხ.ცხრ. 4)

$$K_1 = 1,02 : 0,80 = 1,3$$

$$K_2 = 0,885 : 1,40 = 0,63$$

ეს ციფრები დოგმა არ არის, იგი პირობითია, შეცვლას ექვემდებარება. საორიენტაციოდ, მეთოდის თვალსაჩინოებისათვის, ჩვენ მეციტრუსეობა ავიღეთ, რომელიც ახლა „რეანიმაციულ” მდგომარეობაშია, შიგა ბაზრებზე უცხოეთის ინტერვენციით იგი განდევნილია, დაკარგულია ტრადიციული ბაზრებიც (რუსეთი) და მისი აღდგენა-რეაბილიტაციის პროგრამასა და საექსპორტო პრიორიტეტის განსაზღვრაში მთავარი აქცენტი მის ხარისხზე გავამახვილეთ. ხარისხის, კონკურენტუნარიანობის პარამეტრულ ინდექსების განსაზღვრაში კი ეკონომიკური ანალიზის როლი განუსაზღვრელია. ჩვენი მიზანია, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში უამრავ კრიტერიუმებს შორის, სამომხმარებლო ბაზრებზე კონკურენტუნარიანობის მომხმარებლის თვალსაზრით განხილვა-შეფასება და მეთოდის პრაქტიკული რეალიზება წარმოადგენდა, რაც ვფიქრობთ ინტერესმოკლებული არ იქნება.

კონკურენტუნარიანობის ტექნიკური პარამეტრების შერეული ინდექსები ცხ.4

ხარისხის მაჩვენებლები	ნიშნები	პროდუქცია „1”	პროდუქცია „2”	ხარისხის შეფასების პარამეტრები i		წონითი კოეფიციენტები a	I=i X a	
				„1” (3:2)	„2” (4:2)		„1” (5X7)	„2” (6X7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
გემო,ბალი	5	5	4	1	0,8	0,5	0,5	0,4
ფერი,ბალი	5	5	5	1	1	0,1	0,1	0,1
გარეგნული სახე,ბალი	5	4	5	0,8	1	0,1	0,08	0,1
სუნი,ბალი	5	5	4,5	1	0,9	0,15	0,15	0,135
მშრალი ნივთ % და აშ	40	40	50	1,25	1	0,15	0,19	0,15
თანა ლ/1კგ	1,0	0,80	1,40	-	-			
						Σ 1	Σ 1,02	Σ 0,885